

DOI 10.37491/UNZ.84.15
УДК 341.171

Алла КІРИК¹

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЗА ЛІСАБОНСЬКИМ ДОГОВОРОМ

Досліджено процес реформування інституційної системи Європейського Союзу від моменту створення перших Співтовариств до сучасного Європейського Союзу. Досліджено основні установчі акти та встановлено систему керівних установ Європейського об'єднання з вугілля та сталі, Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії. Визначено, що у 1965 році під час підписання Договору про злиття керівні установи всіх Співтовариств були об'єднані в спільні інституції — Комісію, Раду, Асамблею та Суд ЄС. Така загальна структура для трьох різних Співтовариств вважається однією з головних інституційних змін Європейського Союзу. Розглянуто Маастрихтський, Амстердамський, Ніццький та Лісабонський договори. Особливу увагу приділено аналізу Лісабонського договору 2007 року, який вніс значні зміни в інституційну систему Європейського Союзу. Визначено, що Договір про ЄС виокремлює сім основних інституцій — Європейську Раду, Раду Європейського Союзу, Європейську Комісію, Європейський Парламент, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк та Рахункову палату. Встановлено, що в особливій інституційній структурі Європейського Союзу Європейська Рада, яка об'єднує лідерів на національному рівні та на рівні ЄС, визначає широкі пріоритети

¹ асистентка кафедри міжнародного та європейського права,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
KirykAlla@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-0729-5986>.

ЄС. Обрані депутати Європарламенту представляють європейських громадян у Європарламенті. Інтереси ЄС у цілому відстоює Європейська Комісія, яка є органом виконавчої влади. Члени Європейської Комісії призначаються національними урядами. Уряди захищають національні інтереси своєї країни в Раді Європейського Союзу. Визначено, що в межах Європейського Союзу двопалатним законодавчим органом є Рада Європейського Союзу та Європейський Парламент. Суд ЄС, який є судовим органом ЄС вищої інстанції, вирішує розбіжності між державами-членами ЄС і самим ЄС, між інституціями та підтримує верховенство європейського права. Встановлено, що процес реформування інституційної системи ЄС і надалі буде відбуватись.

Ключові слова: інституції, Європейський Союз, Європейська Рада, Рада Європейського Союзу, Європейська Комісія, Європейський Парламент, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк, Рахункова палата.

Європейський Союз (далі — ЄС) є особливою формою міжнародної організації, оскільки держави-члени надали їй значні повноваження, включаючи законодавчу владу, що призвело до створення автономної наднаціональної організації [1].

ЄС, діючи через свої інституції, має політичні та правотворчі повноваження у конкретних сферах, а його законодавчі акти мають пряму дію на території держав-членів. ЄС також є спільнотою цінностей, яка включає повагу до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та повагу до прав людини та прав меншин [2].

Основна мета інституцій — просувати цінності ЄС, досягати його мети, служити його інтересам, інтересам своїх громадян та держав-членів, а також забезпечувати послідовність, ефективність та безперервність її політики та дій [2].

Питання інституційного механізму ЄС досліджувалися у працях таких науковців, як: Л. Грицаєнко, Л. Прокопенко, О. Рудік, Н. Рудік.

Метою статті є дослідження процесу реформування інституційного механізму ЄС, особливостей розподілу повноважень між його інституціями, а також специфіки функціонування останніх за Лісабонським договором.

Варто відзначити, що в межах ЄС під інституціями розуміють основні органи, які здатні приймати рішення, що мають зобов'язальний характер [3, с. 10].

Як відомо, створення ЄС розпочалося зусиллями шести держав-засновників, а саме: країн Бенілюксу (Бельгія, Нідерланди та Люксембург), Франції, Італії та Західної Німеччини, шляхом створення Європейського об'єднання з вугілля та сталі.

Процеси інституційних змін у ЄС простежувались починаючи з перших років його існування. З моменту свого заснування у 1952 році Європейське об'єднання з вугілля та сталі (ЄОВС) мало чотири керівні установи

— Вищу владу, Спеціальну раду міністрів, Спільну Асамблею, Суд ЄС — та дорадчий орган для надання допомоги Вищому органу влади, Консультативний комітет.

У 1957 році Римськими договорами про заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом) також були паралельно створені чотири керівні установи — Комісія, Рада, Асамблея, Суд ЄС — та консультативний орган для надання допомоги Комісії, Економічний та соціальний комітет.

Згодом 8 квітня 1965 році у Брюсселі був підписаний Договір про створення Єдиної ради та Єдиної комісії Європейських співтовариств, відомий як Договір про злиття. Коли цей Договір набув чинності 01 липня 1967 р., Спеціальну раду міністрів ЄОВС, Раду ЄЕС та Раду Євратом замінили Радою Європейських Співтовариств, а Вищу владу ЄОВС, Комісію ЄЕС та Комісію Євратом замінили Комісією Європейських співтовариств. Відтоді три Спільноти мали чотири спільні інституції — Комісію, Раду, Асамблею та Суд ЄС [4]

Інституційна структура, яка була створена Договором про злиття, вважається однією з головних ранніх інституційних змін ЄС. У найближчі роки, оскільки потреба в інституційних змінах у ЄС ще більше зросла з розширення, в інституційній структурі ЄС були проведені важливі реформи. Так, у 1996 році на Міжурядовій конференції у м. Турині, де переглядали проблемні положення Маастрихтського договору та здійснювали підготовку до майбутнього розширення, розпочався процес підготовки Амстердамського договору.

Варто відзначити, що зважаючи на постійне розширення ЄС, влада усвідомлювала необхідність комплексної реформи функціонування інституцій, тому перед тим, як прийти до Амстердамського договору, було розглянуто широкий спектр інституційних питань у різних сферах, таких як: майбутній розмір Європейської комісії, зважування голосів у Раді ЄС та використання голосування кваліфікованою більшістю. Проте підписання Амстердамського договору надало лише тимчасові рішення і встановило графік розробки нової Міжурядової конференції.

Після Амстердамського договору був визначений порядок денний для майбутніх реформ і для наступної Міжурядової конференції, яка розпочалася в лютому 2000 року і завершилася в грудні Ніццьким договором, який вніс зміни в наявну інституційну структуру ЄС. Проте запропоновані зміни не були здатні забезпечити вимоги ефективної інституційної діяльності.

З часом ЄС зіткнувшись з викликами, пов'язаними з розширенням, змушений був провести низку нових реформ. 13 грудня 2007 р. європейські лідери підписали Лісабонський договір, який був схвалений усіма державами ЄС і набув чинності 01 грудня 2009 р. Саме цей Договір вніс одні з найважливіших інституційних змін.

Положення Лісабонського договору передбачають низку суттєвих змін, які спрямовані на посилення інституційної системи ЄС. Найважливіші з них — це покладення більше обов'язків у законодавчому процесі на

Європейський парламент та запровадження посади Президента Європейської Ради та Високого представника з питань закордонних справ і політики безпеки.

Під час підписання Лісабонського договору 2007 року офіційно новими інституціями почали визнаватися Європейська Рада та Європейський центральний банк, що дозволило збільшити кількість керівних установ до семи [4].

Відповідно до ст. 13 Договору про ЄС виокремлюють такі основні інституції: Європейська Рада, Рада Європейського Союзу, Європейська Комісія, Європейський Парламент, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк, Рахункова палата [2].

Вищезазначені інституції за підтримки багатьох інших європейських органів приймають рішення від імені всіх держав-членів, що сприяє схожості європейських поглядів. Загалом, інституції дозволили Європі однострійно висловитися щодо європейських та глобальних питань. Таким чином, здійснилася давня мрія європейських мислителів та політичних лідерів, таких як Віктор Гюго та Жан Моне, про об'єднану Європу.

Систему інститутів ЄС побудовано на основі принципу збалансованості наднаціонального начала та міжнаціонального співробітництва. Це пояснюється тим, що одні інституції такі, як Європейська Комісія, Європарламент, Суд ЄС — виступають носіями наднаціональних начал, а Рада ЄС та Європейська рада — міжурядових.

Європейська Рада. Спочатку Договори про створення Співтовариств не передбачали жодних положень щодо зустрічей керівників держав чи урядів на вищому рівні. Тим не менше, починаючи з 1961 року, закріпилася практика проведення зустрічей на вищому рівні. Вперше Європейська Рада була включена до установчих договорів у 1987 році, шляхом її включення в Єдиний європейський акт, а згодом її роль була закріплена Маастрихтським договором. На початку свого створення зустрічі проводились не рідше двох разів на рік, що призвело до того, що в період 1975–1995 рр. проводилося в середньому три наради на рік. Починаючи з 1996 року, кількість зустрічей повинна була становити мінімум чотири зустрічі на рік. За останній період від 2008 року цей мінімум був значно перевищений: у середньому на рік проводиться сім засідань [5, с. 11].

На саміті, що відбувся у Парижі в грудні 1974 року, з метою забезпечення розвитку та загальної послідовності діяльності Співтовариства та діяльності у сфері політичного співробітництва, глави держав чи урядів вирішили зустрітися у супроводі своїх міністрів закордонних справ три рази на рік і так часто, як це необхідно [6, с. 2].

Єдиний Європейський акт 1986 року інституціоналізував Європейську Раду, вказуючи, що вона повинна збиратись принаймні двічі на рік, шляхом зустрічі глав держав чи урядів держав-членів та Голови Комісії за сприяння міністрів закордонних справ. Однак єдиний Європейський акт не визначав роль Європейської Ради. Саме Договір про Європейський Союз 1992 р. остаточно визначив його функції, зазначивши, що він «надасть Союзу необхідний імпульс для його розвитку та визначить загальні політичні орієнтири».

Набрання чинності Лісабонським договором 01 грудня 2009 р. принесло з собою значні зміни. По-перше, Європейська Рада офіційно стала інститутом Союзу й отримала постійного Президента, обраного кваліфікованою більшістю на два з половиною роки. Також було внесено зміни до складу Європейської ради, окрім свого Президента, який не може займати національні посади, до складу Європейської Ради входять глави держав чи урядів держав-членів та Голова Європейської Комісії.

Таким чином, Європейська Рада стала вищим органом, який визначає політику Європейського Союзу та об'єднує вищих політичних лідерів ЄС, тобто прем'єр-міністрів та президентів, разом зі своїм президентом та головою Комісії. Їм допомагають їхні міністри закордонних справ, а також у засіданнях бере участь Високий представник Союзу з питань зовнішньої політики та політики безпеки.

Варто відзначити, що Амстердамський договір встановив посаду Високого представника Союзу з питань зовнішньої політики та політики безпеки, проте Лісабонським договором було посилено його роль та встановлено нинішню назву та повноваження, включаючи місце у Європейській комісії та голови Ради міністрів закордонних справ ЄС.

Наголошується, що Європейська Рада надає Союзу необхідний імпульс для його розвитку та визначає загальні політичні напрями та пріоритети, проте не виконує законодавчих функцій, що, по суті, вважається головною новелою Лісабонського договору.

Рада Європейського Союзу. Рада Європейського Союзу одна з трьох основних інституцій, яку зазвичай називають просто Рада або Рада міністрів, основне завдання якої — захищати інтереси держав-членів. Часто ця інституція характеризується як голос країн-членів ЄС у прийнятті європейських рішень. Рада Європейського Союзу разом з Європейським Парламентом утворює двопалатний законодавчий орган ЄС, який є одним з найбільш потужних законодавців у світі.

Рада міністрів була створена на основі Паризького та Римського договорів 1950-х років.

Лісабонський договір вносить суттєві зміни для цієї інституції. Найважливішим є те, що він чітко розмежовує дві інституції: Раду ЄС, яка складається з представників держав-членів на рівні міністрів, і Європейську Раду, до складу якої входять глави держав і урядів держав-членів. У договорі змінено роботу Ради ЄС і конкретно згадуються дві конфігурації Ради: Рада із загальних справ і Рада із закордонних справ. Крім того, він передбачає, що головування в усіх конфігураціях Ради, окрім закордонних справ, здійснюють представники держав-членів на основі рівної ротації. Слід відзначити, що головування в Раді ЄС не є окремою посадою, а здійснюється урядом держави-члена ЄС. Кожні шість місяців президентство змінюється між державами-членами в порядку, заздалегідь визначеному членами Ради ЄС, що дозволяє кожній державі-члені головувати в цьому органі. З 2007 року кожні три держави-члени співпрацюють протягом вісімнадцяти місяців за спільним порядком денним, хоча тільки одна з них фо-

рмально займає пост президента протягом звичайного шестимісячного періоду. Відповідальність уряду, який головує, полягає в організації та проведенні різних засідань Ради ЄС.

Лісабонський договір повністю змінює стару систему, приділяючи кожній державі-члену певну кількість голосів, і замінює її більш простою та гнучкою системою. У цій системі застосовуватимуться лише два критерії — більшість держав-членів і населення Союзу. У такому разі кваліфікована більшість досягається лише в тому випадку, якщо рішення підтримають 55 % держав-членів, у тому числі не менше п'ятнадцяти з них, які представляють держави-члени, що становить не менше 65 % населення Союзу. Ця нова система полегшує процедуру прийняття рішень, оскільки в цій системі можна буде скласти кваліфіковану більшість з більшою кількістю комбінацій держав-членів, ніж у системі, створеній Ніццьким договором [7, с. 78–79].

Європейська Комісія. Європейська Комісія — це виконавчий орган ЄС, який відповідає за виконання рішень Ради ЄС та Парламенту. Його завдання — представляти та відстоювати інтереси ЄС у цілому.

Термін «комісія» використовується в двох значеннях. По-перше, це стосується «членів Комісії», тобто тієї команди, яка призначена державами-членами та парламентом для управління інституцією та прийняття рішень. По-друге, термін «комісія» стосується до самої інституції та її персоналу.

Розмір та склад Комісії фактично ґрунтуються на моделі, запропонованій Ніццьким договором. З прийняття Лісабонського договору серйозних змін в інституційній структурі Європейської Комісії немає, лише кілька покращень.

Що стосується її розміру, то в договорі зазначено, що перша призначена Комісія складається з одного громадянина кожної держави-члена, включаючи її президента та Високого представника з питань зовнішньої політики та політики безпеки, який буде одним із віцепрезидентів Комісії. У договорі було передбачено, що 01 листопада 2014 р. Комісія буде зменшена в розмірі та складатиметься з кількості членів, що відповідає двом третинам від кількості держав-членів, включаючи її президента та Високого представника. У цій зменшеній Комісії комісарів обиратимуть за системою рівної ротації між державами-членами. Це положення ґрунтується на припущенні, що громіздким органом із 27 членів може бути дуже важко ефективно керувати, і що не для всіх членів є робота, яка виконує функції Комісії.

Договір не вносить суттєвих змін у спосіб призначення Президента. Тим не менш, у ньому чітко сказано, що коли Європейська Рада пропонує Європарламенту кандидатуру на посаду голови Комісії, вона повинна враховувати вибори до Європейського парламенту. Ця зміна надає більшого політичного значення виборам до Європейського Союзу і, таким чином, посилює вплив парламенту.

У багатьох сферах вона є рушійною силою в інституційній системі ЄС, а тому виконує чотири основні функції:

— *пропонує законодавство Європейському Парламенту та Раді. Комісія має право законодавчої ініціативи. Тільки вона відповідає за підгото-*

вкву пропозицій щодо нового європейського законодавства, яке вона представляє Парламенту та Раді ЄС. Варто відзначити, що Європейська Комісія пропонує законодавство на рівні ЄС лише тоді, коли буде впевнена, що проблему не можна вирішити на національному чи місцевому рівні. Цей принцип називається «принципом субсидіарності». Якщо Комісія приходить до висновку, що законодавство для ЄС необхідне, вона розробляє проект законодавчої пропозиції [8, с. 129];

— *керує та слідкує за виконанням політики та бюджет ЄС.* Комісія як виконавчий орган ЄС відповідає за управління та реалізацію політики та програм ЄС та бюджету. Більшість фактичних витрат здійснюються національними та місцевими органами влади, але Комісія разом з Рахунковою палатою наглядає за цим;

— *забезпечує виконання європейського законодавства* (спільно з Судом Європейського Союзу). Комісія діє як «охоронець договорів». Комісія разом із Судом несе відповідальність за забезпечення належного застосування законодавства ЄС у всіх країнах-членах. Якщо вона виявить, що країна ЄС не виконує законодавство ЄС і тому не виконує своїх юридичних зобов'язань, Комісія вживає коригувальних заходів. Спочатку вона запускає процес під назвою «процедура порушення». Така процедура передбачає надсилання уряду офіційного листа із зазначенням того, чому Комісія вважає, що країна порушує законодавство ЄС, та встановлення крайнього терміну для надсилання Комісії її відповіді. Якщо ця процедура зазнає невдачі, Комісія повинна передати це питання до Суду ЄС, який має право накладати штрафи. Рішення Суду є обов'язковими для держав-членів та інституцій ЄС;

— *представляти ЄС на глобальних форумах.* Комісія представляє ЄС на міжнародній арені. Це дозволяє державам-членам виступати єдиним голосом на глобальних форумах, таких як Світова організація торгівлі. Комісія також несе відповідальність за укладення міжнародних угод та договорів від імені ЄС [9, с. 22–23].

Європейський Парламент. У 1952 році під час створення Європейської спільноти вугілля та сталі Європейський парламент іменувався Асамблеєю, а вже у 1962 році було затверджено назву Європейський парламент. До 1979 року члени Європарламенту висувалися парламентами країн-членів, але з 1979 року вони обираються громадянами ЄС шляхом загального голосування строком на п'ять років, що надало цій інституції демократичної легітимності.

Лісабонський договір встановив, що максимальна кількість місць становить 750 депутатів, таким чином збільшуючи поточну кількість, встановлену Ніщцьким договором. Мінімальна кількість місць на одну державу-члена має становити шість, а максимальна — 96. На відміну від попередніх договорів, Лісабонський не містить детальної кількості місць між державами-членами. Замість цього він встановлює правило розподілу, яке стверджує, що представництво громадян є дегресивнопропорційним (*degressively proportional*) [7, с. 77]. Нинішній парламент налічує 705 депутатів.

Також Лісабонський договір розширює повноваження Європейського парламенту, по-перше, встановлюючи, що Голова Комісії обиратиметься

Європейським парламентом більшістю його членів за пропозицією Європейської Ради. Більше того, запровадження звичайної законодавчої процедури, створеної за зразком наявної процедури спільного прийняття рішень, надає Парламенту рівні законодавчі повноваження з Радою ЄС. Розширюючи процедуру спільного прийняття рішень на велику кількість статей, таким чином, парламент стає співзаконодавцем майже у всіх випадках, за винятком деяких актів, де з ним будуть лише консультуватися.

Щодо ключових функцій Європейського Парламенту, то на нього покладено три основні функції:

Законодавча. Європейський Парламент поділяє з Радою ЄС повноваження приймати європейські закони (директиви, регламенти, рішення). Законодавчі пропозиції Комісії вимагають одного, двох або навіть трьох читань у парламенті залежно від того, яка законодавча процедура стосується, а саме спільне прийняття рішень, примирення, згода чи співпраця. Найпоширенішою процедурою прийняття законодавства ЄС є спільне прийняття рішень. Ця процедура ставить Європейський Парламент та Раду ЄС в рівні умови, і вона поширюється на законодавство в багатьох сферах. У деяких сферах, наприклад, у сільському господарстві, економічній політиці, візах та імміграції, лише Рада ЄС приймає закони, але вона повинна проконсультуватися з Європейським Парламентом. Крім того, згода Парламенту необхідна для прийняття деяких важливих рішень, таких як дозвіл на приєднання країн до ЄС. Європейський парламент також дає поштовх до нового законодавства, вивчаючи щорічну роботу Комісії, враховуючи, які нові закони будуть доречні, і просячи Комісію внести пропозиції. Парламент та Рада ЄС також мають однакову відповідальність за прийняття бюджету ЄС. Європейська Комісія пропонує проект бюджету, який потім обговорюється парламентом та Радою ЄС. Парламент може відхилити запропонований бюджет, і Парламент це вже робив кілька разів. Коли це станеться, всю процедуру бюджету потрібно розпочати знову.

Демократичний нагляд за інститутами ЄС. Європейський Парламент здійснює демократичний нагляд за інститутами ЄС загалом та Європейською Комісією зокрема. Це робиться кількома способами. Коли нова Комісія вступає на посаду, її члени висувуються урядами держав-членів ЄС, але вони не можуть бути призначені без погодження з Парламентом. Європейський парламент опитує кожного з них окремо, включаючи майбутнього Голову Комісії, а потім голосує, чи затвердити Комісію в цілому. Протягом усього терміну повноважень Комісія залишається політично підзвітною перед Європейським парламентом, який може прийняти пропозицію про недовіру із закликком до масової відставки Комісії.

Контроль за бюджетом ЄС. Річний бюджет ЄС приймається спільно Парламентом та Радою ЄС. Парламент обговорює його у двох читаннях поспіль, і бюджет набуває чинності, поки він не буде підписаний президентом Європейського Парламенту. Парламентський комітет з питань бюджетного контролю відстежує, як витрачається бюджет, і щороку Парламент вирішує, чи схвалити роботу Комісії з бюджетом за попередній фінансовий рік. Європарламент не має наміру узурпувати функції національних парламентів. Він доповнює та не конкурує з національними парламентами.

Робота Європейського парламенту поділяється на два основні етапи. Перший — це підготовка до пленарного засідання. Це роблять депутати Європарламенту в різних парламентських комітетах, які спеціалізуються на окремих сферах діяльності ЄС. Питання обговорюються політичними групами. Друге — це саме пленарне засідання. Пленарні засідання зазвичай проводяться у Страсбурзі протягом одного тижня на місяць, а іноді — у Брюсселі лише протягом двох днів. На цих сесіях парламент вивчає запропоноване законодавство та голосує за поправки, перш ніж приймати рішення щодо тексту в цілому. Інші питання порядку денного можуть включати повідомлення Ради ЄС чи Комісії або запитання про те, що відбувається в ЄС або світі [9, с. 11–12].

Суд Європейського Союзу. Перший орган судової юрисдикції з'явився у 1952 році, через два роки після заяви Роберта Шумана, та називався Судом Європейської спільноти з вугілля та сталі. Суд надав засоби правового захисту проти рішень, винесених Вищим органом влади, і розташований у Люксембурзі. У 1957 році після набрання чинності Договором про створення Європейського співтовариства з атомної енергії та Договором про створення Європейського економічного співтовариства було створено Суд Європейських Співтовариств.

З часом після підписання Лісабонського договору єдиним юрисдикційним інститутом на рівні ЄС став Суд Європейського Союзу, який повинен забезпечити дотримання закону під час тлумачення та застосування договорів. Лісабонський договір передбачає, що Суд Європейського Союзу включатиме: Суд Європейського Союзу; Загальний суд та Спеціалізовані суди.

Імплементация Лісабонського договору призвела до створення комітету для надання висновку щодо придатності кандидатів виконувати обов'язки судді та генерального адвоката Суду ЄС і Загального суду до того, як уряди держав-членів ухвалить рішення про призначення.

Запровадження такого комітету є кроком у правильному напрямку в інтересах прозорості. Крім того, процедура призначення членів Суду ЄС та Загального суду не залишається лише національною справою, а набуває виміру ЄС. Крім того, що стосується складу колегії, слід зазначити, що лише колишні члени Суду ЄС або Загального суду можуть брати участь у складі колегії.

Суд ЄС, який формується шляхом делегування одного судді від кожної держави-члена, перевіряє законність дій інституцій ЄС; забезпечує дотримання державами-членами своїх зобов'язань згідно з договорами та тлумачить право Європейського Союзу. У свою чергу, загальний суд розглядає всі позови, подані фізичними або юридичними особами на анулювання актів установ, органів чи інституцій Європейського Союзу; скарги, подані державами-членами проти Комісії; позови про відшкодування шкоди, заподіяної інституціями Європейського Союзу або їхніми службовцями та низка інших. Загальний суд включає принаймні одного суддю від кожної країни-члена, однак з 2019 року передбачено по два судді з кожної держави-члена через збільшення навантаження.

Крім того, в межах ЄС діяв Трибунал цивільної служби Європейського Союзу, який був спеціалізованим судом у межах Суду Європейського

Союзу. Він був створений у 2005 році, проте припинив своє існування у 2016 році на користь подвоєння складу Загального суду.

Європейський суд доповнює судові функції національних судів і жодним чином не зменшує їхні юрисдикції. Функція Суду ЄС полягає в забезпеченні однакового тлумачення та застосування законодавства ЄС у всіх державах-членах ЄС. Він гарантує, що національні суди не виносять різних ухвал з одного і того ж питання. Також одним з основних завдань Суду ЄС є забезпечення дотримання державами-членами та установами ЄС законодавства ЄС, що вище національного законодавства.

Загалом, Суд ЄС сприяв європейській інтеграції шляхом створення відповідної судової практики, оскільки він забезпечує належне дотримання національних та конституційних правил держав-членів. Тому, виконуючи свої обов'язки щодо тлумачення та захисту єдиного застосування законодавства Союзу, Суд є найвищою судовою установою Європейського Союзу [10, с. 6]

Серед найпоширеніших видів справ, які розглядаються Судом Європейського Союзу, варто виділити такі:

Попереднє рішення. Суди кожної країни-члена ЄС несуть відповідальність за належне виконання законодавства Союзу в цій країні. Якщо національний суд має сумніви щодо тлумачення чи правильності законодавства ЄС, він звертається за тлумаченням до Суду. Таке тлумачення надається у формі обов'язкового попереднього рішення.

Порушення. Комісія, або (у деяких рідкісних випадках) держава-член, може розпочати це провадження, якщо в неї є підстави вважати, що певна держава-член не виконує свої зобов'язання за законодавством ЄС. Суд перевіряє ці твердження і виносить своє рішення. Якщо буде визнано провину, обвинувачена держава-член повинна негайно виправити ситуацію, щоб уникнути штрафів, які може застосувати Суд.

Порядок анулювання. Якщо будь-яка з держав-членів, Рада ЄС, Комісія або Парламент вважають, що певне законодавство ЄС є незаконним, вони можуть попросити Суд скасувати його. Ці процедури анулювання також можуть бути використані приватними особами, які хочуть, щоб Суд скасував певний закон, оскільки він негативно впливає на них як на окремих осіб.

Процедура відповідності. Договір вимагає від Європейського парламенту, Ради та Комісії приймати певні рішення за певних обставин. Якщо вони цього не роблять, держави-члени, інші установи ЄС та (за певних умов) окремі особи чи компанії можуть подати скаргу до Суду, щоб офіційно зареєструвати це порушення.

Провівши аналіз змін в інституційній структурі ЄС, які відбувались з моменту створення перших співтовариств до підписання Лісабонського договору, можна відзначити таке. Договір про злиття розпочав процес інституційних реформ, шляхом об'єднання керівних інституцій тодішніх Співтовариств. З прийняттям Маастрихтського договору, ЄС відкрив двері нової ери для своїх інституцій, оскільки він розширив повноваження Європейського парламенту, розширив сферу прийняття рішень у Раді та вніс інші важливі положення.

Згодом потреба в реформуванні інституційної системи була реалізована шляхом підписання Амстердамського договору, який не вирішив усіх питань щодо необхідних інституційних реформ, проте забезпечив тимчасові рішення щодо майбутнього розміру Європейської комісії та зважування голосів у Раді ЄС, а також розклад нової Міжурядової конференції для розгляду всебічної реформи функціонування інституцій ЄС. Ніццький договір провів окремі інституційні реформи, які з поступовим розширенням ЄС потребували нових доопрацювань. Ніццька угода розглядала розмір і склад Європейської комісії, переоцінку голосів у Раді міністрів та посилене використання голосування кваліфікованою більшістю в Раді.

Імплементация Лісабонського договору, в свою чергу, приносить низку ключових змін в інституційну структуру ЄС, оскільки включає Європейську Раду та Європейський центральний банк до інституцій ЄС разом з Парламентом, Радою ЄС, Комісією та Судом. Крім того, остаточно закріплюється, що в особливій інституційній структурі ЄС Європейська Рада, яка об'єднує лідерів на національному рівні та на рівні ЄС, визначає широкі пріоритети ЄС. Обрані депутати Європарламенту представляють європейських громадян у Європарламенті. Інтереси ЄС в цілому відстоює Європейська Комісія, члени якої призначаються національними урядами. Уряди захищають національні інтереси своєї країни в Раді Європейського Союзу, а Суд ЄС підтримує верховенство європейського права.

Таким чином, мета інституційних реформ — покращення функціонування ЄС. Тому інституційне питання, таке як: розмір, склад і головування в Європейській Комісії, розмір і повноваження Європейського Парламенту, переоцінка голосів у Раді ЄС та обсяг голосування кваліфікованою більшістю і Європейська рада, а також будь-які інші питання, які пов'язані з інституціями, — досі розглядаються в Союзі. Для того, щоб пристосуватися до нових ситуацій, таких як прийняття нових членів та окремих викликів, ЄС повинен запроваджувати нові структури та правила їхньої діяльності відповідно до нових умов. Тому, зважаючи на історичний процес реформування інституційної системи в ЄС, він і надалі буде відбуватись.

Список використаних джерел

1. *Frenz W.* Handbuch Europarecht. Band 6: Institutionen und Politiken. Berlin : Springer, 2011. 1754 s. ISBN 978-3-540-31100-3.
2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу: Документ C83/3(2010/C83/01). *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/3bLkqYS>.
3. *Грицаєнко Л. Л.* Інституційний механізм Європейського Союзу. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2010. 19 с.
4. V. The institutions. *Hofmann H.* EU Constitutional Law. 2nd ed. University of Luxembourg, 2010. *CVCE.eu.* URL : <https://bit.ly/3IBU6yR>.
5. *Stark C.* Evolution of the European Council: The implications of a permanent seat. Paper presented at the 32nd Annual Conference and 7th Research Conference of the University Association on Contemporary European Studies at Queen's University in Belfast, on 2–4 September 2002. *Wayback Machine.* URL : <https://bit.ly/3tW2qp2>.

6. Final communiqué of the Paris Summit (9 and 10 December 1974). *CVCE.eu*. URL : <https://bit.ly/3nXlcbG>.
7. *Savaşan Z.* A Brief Overview on EU Institutional Change from Foundation to Lisbon. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. 2012. Vol. 11, Issue 1. Pp. 61–84. https://doi.org/10.1501/Avraras_0000000172.
8. *Прокопенко Л. Л., Рудік О. М., Рудік Н. М.* Інституційна система ЄС. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 220 с.
9. How the European Union Works: Your Guide to the EU I Institutions? Luxembourg: office for Official Publications of the European Communities 2005. ISBN 92-894-9524-3. *University of Latvia*. URL : <https://bit.ly/3H0XYc5>.
10. *Smulders B., Eisele K.* Reflections on the Institutional Balance, the Community Method and the Interplay between Jurisdictions after Lisbon. *Research Paper in Law*. 04/2012. *College of Europe*. URL : <https://bit.ly/3z8Hm1c>.

Надійшла до редакції 07.11.2021

Alla KIRYK

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Reforming the Institutional System of the European Union under the Lisbon Treaty

The article examines the process of reforming the institutional system of the European Union from the creation of the first Communities to the modern European Union. The main constituent acts of the European Coal and Steel Community, the European Economic Community and the European Atomic Energy Community have been studied and established. It is stated that in 1965, when the Merger Treaty was signed, the governing bodies of all the Communities were merged into joint institutions: The Commission, the Council, the Assembly and the Court of Justice. This common structure for the three different Communities is considered to be one of the main institutional changes of the European Union. The Maastricht, Amsterdam, Nice and Lisbon treaties are considered. Particular attention is paid to the analysis of the Lisbon Treaty of 2007, which introduced significant changes to the institutional system of the European Union. The EU Treaty identifies seven main institutions: The European Council, the Council of the European Union, the European Commission, the European Parliament, the Court of Justice of the European Union, the European Central Bank and the Accounting Chamber. It has been established that in the special institutional structure of the European Union, the European Council, which brings together leaders at national and EU level, sets broad EU priorities. Elected Members of the European Parliament represent European citizens in the European Parliament. The interests of the EU as a whole are defended by the European Commission, which is an executive body. The members of the European Commission are appointed by national governments. Governments defend their country's national interests in the Council of the European Union. It is determined that within the European Union the bicameral legislature is the Council of the European Union and the European Parliament. The EU Court of Justice, which is the EU's highest court, regulates differences between EU Member States and the EU itself, between institutions and upholds the rule of European law. It is established that the process of reforming the EU institutional system will continue.

Keywords: *institutions, European Union, European Council, Council of the European Union, European Commission, European Parliament, Court of Justice of the European Union, European Central Bank, Accounting Chamber.*